

Hopp för Sydafrika?

Ar för år, månad för månad blir den nationalistiska regimen hårdare och rasmot-sättningarna mera oförsonliga i Sydafrika. Det härskande partiet har inte, som så ofta skett i liknande lägen runt om i världen, blivit mildare under sitt segertåg, benäget att mjuka upp sina krav och söka avspänning genom uppgörelser. Tvärtom, valen 1948, 1953 och 1958 markerar inte blott en stigande nationalistisk majoritet i parlamentet, utan också stegrad extremism i program och politik. Den förste ledaren, Malan, efterträddes 1954 av den ännu hätskare Strijdom; Strijdom efterträddes i år av sin extremaste anhängare Verwoerd. Aldrig har en framgång för de mera toleranta riktningarna, aldrig har en sinnesändring bland segrarna synits mera osannolik än i dag.

I detta läge har Alan Paton utgivit en ny bok med den ävksamt optimistiska titeln "Hope for South Africa". Paton har mer än någon annan genom sina romaner och skådespel gjort en opinion i världen medveten om och gripen av det sydafrikanska problemet. Han har praktiskt sökt att, så långt en enskild människa kan det, förbättra de förtrycktas ställning genom uppoffrande arbete inom uppfostran och hjälpverksamhet. Han har skrivit en rad sakligt utredande böcker om Sydafrika, i vilka lidelsen aldrig överväldigat viljan att förstå motståndaren och skildra utan överdrifter. Han har som medlem och ordförande i det lilla liberala partiet — det enda parti med vita medlemmar som kämpar för full likställighet — politiskt och organisatoriskt verkat för de undertryckta rasernas sak. Hans godhet, kunskaper och passion gör honom till den store talesmannen för friheten i Sydafrika.

Mästerligt belyser Paton den nationalistiska politikens kluvenhet och inkonsekvens. Man talar om separation eller apartheid, alltså om lösning av rasproblemet genom att de ickevita — och främst de två tredjedelar av befolkningen som är negrer och kallas infödda eller bantus — smärning skall få självstyrelse inom för dem avsedda landområde. Detta är den stora drömmen, ideologin på lång sikt, som för "idealister och intellektuella" förgyller vad som i realiteten sker. Ty vad som sker är att man — i väntan på apartheid om 100 eller

200 år — skärper förtrycket av den majoritet av svarta som lever som de vitas underhåvande i städerna och på landsbygden, ständigt driver segregationen, som alltid är till de vitas favör, längre och, vad städerna angår, tvingar de undertryckta till bosättning inom särskilda områden, från vilka de på dagarna får tillstånd att resa till sitt arbete i de vitas företag. Inte ens i det kommunistiska statslägeriet har motsättningen mellan fantasi och verklighet varit större; å ena sidan löftet om frihet i framtiden, å andra sidan ständigt hårdare förtryck i dag, i morgon, under den tid som kan överblickas. "Ju mera omöjligt förverkligandet blir, desto ivrigare åkallar man drömmen."

Varför är apartheid en dröm? Det finns fyra avgörande skäl för detta omdöme, skriver Paton: "Det finns ingen jord för att genomföra apartheid, det finns inte pengar, det finns inte tid, det finns inte vilja." För närvarande utgör reservat som tillhör de svarta 13 procent av Sydafrikas jord; mindre än en tredjedel av de svarta bor inom dessa områden. Att de vita skulle ge ifrån sig det mesta av sin jord åt de svarta är otänkbart, och ingen vågar konkret framföra denna tanke. En uppdelning av städer och hamnar, av gruvor och lantbruk är i och för sig något så orimligt att apartheid blott kan propagandas i de vagaste ordalag — ungefär som då det talas eller åtminstone talats om statens avskaffande i Ryssland. För några år sedan föreslog en kommission att 100 miljoner pund skulle anslås till utveckling av de svarta reservaten, varvid man väl visste att även en så enorm investering endast skulle möjliggöra för en liten del av de i de vitas områden bosatta svarta att återvända till dessa reservat; regeringen beviljade efter mycken debatt 3,5 miljoner pund för ändamålet. För varje år blir apartheidtanken mera omöjlig, därför att allt flera svarta nödgas att söka arbete i de vitas städer; medan det talas om uppdelning av folkas, de svarta reservaten. Det finns inte ens vilja till apartheid; de flesta vita vill behålla sina svarta staretare, tjänare och arbetare, som gör de politiskt härskande vita till en ekonomiskt privilegierad klass, nära nog utan motstycke i världen. Till allt detta kommer enligt Patons kristligt-liberala syn att apartheid är ett

ont: "Total apartheid är en tanke genom vilken man i fantasin kan förena förkastelse och rättvisa. Från religiös synpunkt innebär total apartheid kärlek till grannen, förutsatt att han inte bor i närheten."

Men nationalismens politik, med apartheid som illusion och förtryck eller förkastelse som realitet, har en till synes orubblig maktställning. Nationalisterna, stödda av boerna och därmed av den vita jordbruksbefolkningen, är starkt överrepresenterade i parlamentet; med omkring hälften av rösterna har de över två tredjedelars majoritet. Och dock är deras position säker; boerna har högre lojalitet än de engelsk-språkiga, boerskolorna behärskas av nationalistisk propaganda, lagstiftningen försvårar alltmer agitation för likställighet och medborgerlig frihet. Gradualism, en successiv förändring till det bättre, är enligt Paton omöjlig, ty "det nationalistiska partiet kommer mänskligt att döma aldrig mer att besegras vid ett val". Och år för år blir gradualism svårare även därför att motsättningen mellan vita och undertryckta skärps genom den nationalistiska politiken; den liberala tron på en samlevnad i likställighet och fördragsamhet blir — liksom

apartheidslinjen — ständigt mera svår att omsätta i verklighet.

Andå hoppas Paton. Han anser gradualism omöjlig, han förkastar tanken på en våldsam omkastning genom revolution; en revolution skulle medföra ohälsiga lidanden, förstörande av materiella värden, antagligen ett svart välde, lika hårt som och mera primitivt än det nuvarande vita väldet. I formuleringar, vilkas oklarhet blott är alltför uppenbar, talar han om något mitt emellan gradualism och revolution, om "en utvecklingsprocess av massivt slag", om "revolutionär evolution". Även läsare som är ense med Paton i all hans kritik liksom i hans längtan till försoning och endräkt mellan raserna i likställighets tecken har svårt att komma ifrån att Paton inte ser någon lösning, att han i sin idealism arbetar vidare trots insikt om det förtvivlade, att han tvingas att söka en tillflykt i dunkla formler. Man börjar boken lycklig över att en man som Paton tror sig kunna finna en utväg; man slutar den i besvikelse — om också i beundran och medkänsla för denne liberal och detta liberala parti, som i så ogenomträngligt mörker strider för friheten i Sydafrika.